

JOG ÉS TEOLÓGIA: ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

A LAW AND THEOLOGY: A COMPARATIVE ANALYSIS
TANULMÁNY MAGYAR NYELVŰ ISMERTETŐJE

ÖSSZEÁLLÍTOTTAK: SZŰCS CSABA ÉS HEVESI RÓBERT

BEVEZETÉS

Az emberi létezés kezdetén az együttműködés kényszere a túlélést befolyásoló tényezőkkel (pl. az élettérrel, az éghajlattal, a tápanyaggal) kapcsolatban kétségtelenül arra kényszerített bennünket, hogy a jelek és szimbólumok intenzívebb használatát eredményező, sajátos szociális készségeket alakítsunk ki (Fuentes 2020, 21). Tomasello szerint a szimbolikus kommunikáció mint meglehetősen összetett társadalmi gyakorlat csak kumulatív (csoportos, összesített) módon fejlődhetett ki. Egyik nemzedékről a másikra szállva elsajátították az utódok, az egymást követő nemzedékek pedig továbbfejlesztették.

Ez az írás azt a feltételezést követi, hogy e „jelek és szimbólumok” alapján születtek meg mind a közös kultusról, mind a kollektív rendről alkotott legkorábbi elképzeléseink, amelyek az idők folyamán sajátos társadalmi mechanizmussá váltak „önmagunk szabályozására” (Serfontein 2021, 6). A többszintű struktúrákon belüli emberi kapcsolatok társadalmi történelmünk kezdeteitől napjainkig hatékonyan alakultak, túlnyomórészt az istenségről és az igazságról alkotott elképzelések mentén.

A jog és a teológia kapcsolata hosszú múltra tekint vissza (Grzenkowitz 2021, 84). Az ebben az interdiszciplináris kapcsolatban rejlő kétértelműségeket szinte magától értetődően illusztrálja a kettőjük közötti örökös és latens felsőbbrendűségi harc, amely az egyiknek a másik feletti dominanciájára tett kísérletből fakad. Még a modern, szekuláris államok idejében is találni példákat arra, hogy alkotmányok, jogszabályok vagy bírósági gyakorlatok előnyös helyzetet biztosítanak egy-egy sajátos hitvallásnak, valamint olyan teológiai koncepciók is léteznek, amelyek azon az elképzelésen alapulnak, hogy „a törvény az egyház szolgája”. Talán ez a hiábavaló hatalmi harc vezetett ahhoz a felfogáshoz, hogy mind a jog, mind a teológia „a nyugati társadalmakban jelenleg a két legkevésbé népszerű és legkevésbé megbecsült tudományág és foglalkozás” (Babie 2007, 297), ahogyan Gordon Preece nemrégiben megállapította.

A jog is meg a teológia is – mint az emberi civilizáció elsődleges fogalmi struktúrái – alapvető szerepet játszottak közös szellemiségünk (a vallás) és közösségi szerveződésünk (rend) szabványosításában. A két tudományág absztrakt és bizonyos mértékben axiológiai (értékelméleti) jellege különféle kereszthivatkozásokat és elkerülhetetlen kölcsönhatásokat eredményezett. Vagyis amennyire a kereszténység alakította az európai jogot, ugyanannyira a keresztény teológia, annak hiedelmei és rítusai mind a mai napig változatos kapcsolatot mutatnak a különféle jogi fogalmakkal. Fontos megjegyezni, hogy számos európai jogi koncepció már jóval a kereszténység előtt kialakult a politeista, római, sőt pogány társadalmakban, következésképpen a keresztény egyházat is befolyásolta.

MEGFELELŐ AXIOLÓGIAI FOGALMAK

A jog és a teológia számos azonos társadalmi célt követ, mint pl. a szabadság, erkölcs, igazságosság, béke, élet, igazság stb. Mindkét tudományághoz számos érdek és érték kapcsolódik. Ez a tanulmány röviden vázolni próbálja a jog és a teológia közötti lehetséges

kapcsolatokat, de csupán annak két vonatkozásában, az igazságra és az erkölcsre helyezve a hangsúlyt. Ahelyett, hogy azt elemeznénk, hogy a két közös erény átfedésben van-e egymással absztrakt szinten (pl. hogy belső vagy külső természetűek-e), a következő értelmezés a két fogalom némileg leegyszerűsített áttekintése, ahogyan a jogban és a teológiában megjelennek, néhány hasonlóság és különbség rövid értelmezésével.

Igazságosság

A jog és az igazságosság közötti kapcsolat több szempontot is magában foglal. Az elsődleges dilemma ezen a kapcsolódáson belül az, hogy az igazságosság egyszerűen megfelel-e a létező törvényeknek, vagyis bármi, ami történetesen törvényhozás útján születik, automatikusan igazságossá válik-e (jogpozitivizmus), vagy pedig magukat a törvényeket is kötik az igazságosság magasabb rendű elvei (természetjog). Ezt a tanácstalanságot követve Rawls (1972, 350–351) megpróbálja eldönteni, hogy kötelező-e betartani az igazságtalan törvényeket. Megállapítja, hogy egy adott törvény igazságtalansága általában nem elégséges ok a be nem tartására, mint ahogy a jogszabály érvényessége sem elégséges ok a mellette való kiállásra. Véleménye szerint tehát az igazságtalan törvények kötelezőek, feltéve, hogy nem lépnek túl az igazságtalanság bizonyos társadalmilag elismert határain.

Az igazságos és az igazságtalan törvények megkülönböztetésének szükségessége, valamint kötelező erejük, hatáskörük becslésének bonyolultsága annak alapján, hogy mennyire manipulálják az igazságtalanság határait, a Harmadik Birodalom tapasztalatait követően rendkívül fontossá vált. Az olyan statútumok, mint a nürnbergi törvények vagy a Népbíróság (Volksgerichtshof) bevezetése, habár a megfelelő jogi eljárásoknak megfelelően (jogszerűen) hozták meg őket, abszolút ellentétben állnak az igazságosságról (legitimitásról) alkotott általános felfogásunkkal. A második világhábo-

rú borzalmaival szembesülve az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapítói egy továbbfejlesztett nemzetközi jogrendszer létrehozása mellett döntöttek (amely „megmentheti a következő nemzedékeket a háború borzalmaitól”), és elengedhetetlennek tartották, hogy ezt a továbbfejlesztett globális struktúrát az alapvető emberi jogokra alapozzák.

A keresztény igazságosság fogalmát nagymértékben befolyásolja az isteni megigazulás tana. Az Újszövetség szerint az eredendően bűnös emberi természet mint olyan nem képes megfelelni Isten igazságossága magas mércéinek. Ennélfogva az emberi üdvösség csak a megváltáson keresztül lehetséges – Isten fiának halála által az elítélt emberiség helyett.

Dietrich Bonhoeffer, a náciellenes disszidensként ismert német teológus arra figyelmeztet, hogy ha túl nagy hangsúlyt kap a megváltás ingyenes természete, akkor a kereszténységben kialakulhat az „olcsó kegyelem” fogalma. Ezt a gondolatot önmagában elegendőnek tartják a bűnök bocsánatának biztosítására. [...] Az „olcsó kegyelem” kegyelem tanítványság nélkül, kegyelem kereszt nélkül, kegyelem élő és megtestesült Jézus Krisztus nélkül. (Bonhoeffer 1979, 45, 47).

Az „ingyen megváltás” problémája néhány szerző számára az Igazság és Megbékélés Bizottsága (TRC) munkájában mutatkozott meg.

Maluleke (2008, 684–685) azt állítja, hogy a megbékélés fogalmát durván félre lehet érteni, és félre is értették. Feljegyzése szerint ennél kellemetlenebb fogalmat tulajdonítottak e tekintetben a restitúció eszméjének. Maluleke megjegyzi, hogy a restitúció teológiai megközelítése eltér annak tisztán jogi jelentésétől, mint a múltbeli sérelmek jogorvoslatának biztosításától. Majd egy híres afrikai anekdotát használ illusztrációként, miszerint amikor a fehér ember Afrikába érkezett, az afrikaiaké volt a föld, a fehér emberé pedig a Biblia. A fehér ember azt mondta az afrikainak: „Csukd be a szemed,

és imádkozzunk!” Az ima végén a fehér embernél volt a föld, az afrikainál pedig a Biblia. Egyszerűbben fogalmazva, a kereszténységet Dél-Afrikában eszközként használták fel a föld igazságtalan megszerzésére, és „a zsoldosnak az imádsággal való visszaélésére”.

Maluleke szerint a tisztán jogi restitúció érvényesítésének tényleges problémáit Dél-Afrikában enyhítheti ugyanennek a fogalomnak a teológiai értelmezése.

A Kairosz-dokumentum elemzése során Volf (2001, 11) megállapítja, hogy az olcsó megbékélés az „igazságosságot” és a „békét” mint alternatívákat állítja szembe egymással. „Olcsó megbékélésre törekedni annyit jelent, mint feladni a szabadságért folytatott küzdelmet, lemondani az igazságosságra való törekvésről, beletörődni az elnyomásba.”

Azt állították, hogy a dél-afrikai apartheid párti keresztény egyházak teológiája sok tekintetben kapcsolódik a Nietzsche-féle „úr-szolga” morál (Herren- und Sklavenmoral) koncepciójához. Amíg a rabszolgák olyan értékekre alapozták erkölcsüket, mint a kedvesség vagy az empátia, addig az urak erkölcsé olyan ún. értékeken alapult, mint a büszkeség, a gazdagság vagy a hatalom.

Egyértelmű, hogy az apartheid párti keresztény egyházak, visszaélve a megbocsátás újszövetségi fogalmával, a társadalmi igazságtalanságot támogatták azon elképzelés szerint, hogy „a magasabb rendű út” (istenhez méltó cselekedet) az, ha úgy teszünk, mintha az igazságtalanság meg sem történt volna: egyszerűen elfelejtjük azt, mint a szentírási megbocsátás nietzschei megfelelőjét.

Az igazságszolgáltatással való visszaélés mindkét tudományág közös tényezője az eljáró hatóságok diszkrecionális – azaz saját belátásuk szerinti – intézkedési előjogainak támogatásában. Ha a törvények végrehajtása a felhatalmazott tisztviselők önkényes döntésein alapul, a végeredmény elkerülhetetlenül durva igazságtalansághoz vezet.

Erkölc

A jog és a teológia másik közös vonása az erkölcs fogalmában azonosítható. Érvelhetünk amellett, hogy a preferált magatartási mód meghatározása érdekében mindkét tudományág bizonyos ponton szembeállítja normáit az általános erkölcsi mintával. Tomasello (2016, 129) számára a modern morálfogalmakat alakító és legfontosabb szabályozó eszközök a jog és a szervezett vallás voltak.

Az erkölcs hagyományosan két idealista tudományágban volt az érdeklődés témája: a teológiában és a filozófiában (etikában). Lukic (1966, 138) megjegyzi, hogy ez a két tudomány a morált nem oksági magyarázat alapján (hiteles tudományos módszerként felfogva) vizsgálja, hanem a normatív megközelítés alkalmazásával. Ugyanis a teológia és az etika elsősorban az ideális erkölcsi normák kialakítására fókuszál ahelyett, hogy akár az erkölcs időszerű állapotát vagy a fejlődését befolyásoló tényezőket elemezné egy adott társadalmi kontextusban. Mindazonáltal arra a következtetésre jut, hogy mindkét tudományágnak valamikor vizsgálnia kellett az adott, létező erkölcsöt, amikor megpróbálta kutatni az erkölcs idealista és tényszerű formái közötti vitathatatlan kettősséget.

A hagyományos keresztény teológia összekapcsolja az erkölcsöt a krisztológiával. Már az apostoli atyák írásai azt tartották, hogy a Krisztussal való egység hatást gyakorol az emberi élet minden területére, beleértve az erkölcsi erényeket is. Antiochiai Ignác azt tanította, hogy a Krisztussal való személyes kapcsolatnak erkölcsi következménye van, amely olyan tulajdonságokban nyilvánul meg, mint a tisztaság, a mértékletesség vagy a kitartás, az Egyházzal való egyesülés pedig Jézus Krisztus erkölcsi természetét tükrözi a tanítványságon keresztül. A keresztény erkölcs tökéletes beteljesülése állítólag a mártíromságban nyilvánul meg (Hartog 2019, 12–14).

A jognak és a teológiának megvan a maga asszociációja az erkölcsiséggel. Mindkét tudományág ugyanazt a célt követi, közös kí-

sérletet tesz az interperszonális kapcsolatok összehangolására egy adott közösségen belül, amely alkalmas a társadalmi élet biztosítására. Ezt a közös célt azonban a két tudományág némileg eltérő oldalról közelíti meg.

Mindkét tudományág esetében ezt az „erkölcs feletti erkölcsöt” egy adott megfelelő hatalom tervezi és kényszeríti ki: e világ királyságai vagy a fenti Királyság.

BELSŐ KOHERENCIA

A jognak és a teológiának is egy külön jellemzője van a többi humanista tudományághoz képest. Míg az antropológia, a közgazdaságtan, a nyelvészet, a politikatudomány vagy a szociológia (hogy csak néhányat említsünk) a külső társadalmi tények, azaz az adott társadalmon belüli valóságok tudományos értelmezésén alapuló ismeretekként fogható fel, addig a jog és a teológia módszeresen tanulmányozza annak belső fogalmait.

A jog és a teológia pontosan meghatározott belső szerkezetű tudományágak. Kidolgozták a premisszákat (előzmény, kiindulópont) belső hierarchiáját, amelyek mindegyike csak akkor érvényes, ha összhangban van a szerkezet egészével. Az ítélet érvényessége kizárólag azon múlik, hogy megfelel-e a jogrendszernek, mint koherens rendszernek, amelyhez tartozik.

Narratív szerkezet

A jog és a teológia belső koherenciája narratív, vagyis elbeszélő szerkezetükön alapul. Mindkét tudományág definiálható kijelentések kiterjedt halmazaként, amelyek lényegi történetükben szerepelnek: a jog az igazságosság normatív története, a teológia pedig az isteniről szóló prófétai történet. A jog ugyanis belső érveket halmoz fel arra vonatkozóan, hogy egy adott normarendszer lényegében erősíti a társadalmi igazságosságot, hasonlóan a teoló-

gusokhoz, akik állandóan azt állítják, hogy dogmáik belső logikája önmagában is kellőképpen alátámasztja az adott hitet.

A „jog” megállapítására tett kísérlet bármely adott helyzetben közvetlenül kapcsolódik a vonatkozó tények lehető legpontosabb megállapításához. Ennek megfelelően a jogtudományok számára ugyanilyen fontos a „tudományos igazság” felismerése egy adott jogi fogalommal kapcsolatban.

A narratív magyarázat és a teológia közötti kapcsolat bizonyos mértékig sokkal nyilvánvalóbb. E tekintetben kézenfekvő modellek Jézus példázatai, a szinoptikus evangéliumokban rögzített egyszerű és lebilincselő történetek, amelyek Jézus tanításainak mélyebb jelentését közvetítik. Hultgren (2002, 10) szerint Jézus példázatai teljesen teológiai jellegűek, habár nem mennek bele az Istenről szóló absztrakt vitákba. Közös jellemzőjük Isten országának bemutatása, egyszerű metaforák segítségével: apa, király, pásztor, szőlőbirtokos vagy házát seprő asszony.

Wisse (2005, 237) szerint a 20. század második felében a teológiában végbement fejlődés „narratív fordulathoz” vezetett, vagyis ahhoz az elképzeléshez, hogy a keresztény teológiának a Biblia felhasználásakor a hit narratív ábrázolására kell összpontosítania, nem pedig a kinyilatkoztatás logikai következtetéseken alapuló metafizikai rendszerének kidolgozására. Kuitert (1993, 286) szerint „nem az erkölcsért kell olvasnunk a Bibliát: a történetért olvassuk, amely apránként megmutatja nekünk annak az Istennek az arcát, akinek azt mondhatjuk: Te”.

A teológia önmagában a „kinyilatkoztatásból” származó végtelen igazságok felismerésének kreatív folyamataként határozható meg. Amikor a hit narratív reprezentációin alapul, a teológia többek között metaforákkal és cselekményekkel találja magát szemben, amelyeknek belső képessége, hogy új, összetett jelentéseket hozzanak létre a diskurzusokban, mivel „a metaforák a valóság fogal-

makban, képekben és szimbólumokban való ábrázolásának módjai” (Olds 1992, 55).

A teológusok egyik legnagyobb gondja az elbeszélésekben a hivatkozás problémája. Wisse (2005, 238–239) két példát említ az elbeszélés referenciális jellegével szembeni védekezésre. Az első a Szentírás irodalmi szöveggént való olvasása és a Biblia történelmi eseményekről szóló beszámolóként való olvasása közötti dichotómia (kettősség), amellyel Henry Jansen foglalkozik. Noha a történelmi kontextus szükséges az irodalmi szövegek helyes megértéséhez, nem minden szövegműfaj értelmezéséhez egyformán döntő fontosságú. Még magukon a műfajokon belül is (pl. regények esetében) nem mindig egyformán fontos a történelmi háttér: egy történelmi regény szorosabb kapcsolatot tart fenn a múlttal, mint egy tisztán fikciós regény, amely egy, a valóságtól teljesen független fantázia-világ kitalálásával járhat. Az evangéliumok referenciális jellegével kapcsolatban Jansen amellett érvel, hogy azok történetírásként mutatkoznak be, vagyis nem érthetjük meg őket a történelmi kontextusuktól függetlenül. Az események a tárgyuk, amelyeket közvetíteni igyekeznek (Jansen 1999, 28–30).

A második példa Francis Watson utalása a történetírás folyamatban levő vitáira. Ma már ugyanis széles körben elfogadott, hogy a történetírás nem pusztán a tények semleges leírása, és nem is pusztán önkényes fantázia. Az általa leírt adatok rendbetételére törekvő történetírás alapvetően mindig egy szekvenciális (folyamatos) elbeszélés, amely az irodalmi struktúra formáját ölti fel. Meglehetősen leegyszerűsítő azonban azt állítani, hogy valami pusztán azért történetírás, mert az a tények objektív leírása, és valami irodalmi mű csak azért, mert fikció. Watson érveit Ricœur cselekményelemzésével kapcsolja össze mint a narratíva kulcsfontosságú elemét. A narratívák, akár historiográfiaiak, akár nem, mindig a valóság megrajzolt konfigurációi. Bizonyos képet mutatnak a világról, de arról is, hogy a világnak milyenné kell válnia (Watson 1997, 33–70).

Vanhoozer (1995, 99–100) az evangéliumok és az igazság kapcsolatáról szóló elemzésében az „olcsó tévedhetetlenségen” túlmutató stílusban rámutat Hans Frei és Carl Henry megközelítési különbségeire. Míg Frei számára maga a bibliai narratíva, és nem annak propozíciós parafrázisa az igazsághordozó, addig Henry azt állítja, hogy a tanok kimondják az elbeszélések jelentését. Ebből a szempontból Frei megállapítja, hogy csak akkor értjük meg a tant, ha megértjük a történetet is.

Mivel a hermeneutika inkább az értelmezésen, mint a magyarázaton alapul, a jog és a teológia narratív struktúrája lehetővé teszi mindkét tudományág számára, hogy olyan belső „valóságokat” alakítson ki, amelyek nem csupán kétértelműek, hanem tisztán fiktívek is – olyan fogalmak, amelyek teljesen elszakadtak annak a világnak a valóságától, amelyben megjelennek. Úgy tűnik, mindkét tudományág olyan társadalmi tények valóságát állítja, amelyek maguktól az emberektől függetlenül léteznek (a természetjog vagy az Ígéret Földje fogalma). Az ilyen belső „igazságok” megőrzése érdekében a jog és a teológia az írott szöveghez folyamodik mint a kánonok létrehozásának ideális közegéhez.

Szövegtudományok

A jog és a teológia adott szövegek körül forog, amelyeknek bizonyos tulajdonságokat, alapvető erényeket tulajdonítanak, melyek valóban megkülönböztetik őket minden más írott tartalomtól, vagy irodalmi besorolástól. Mindkét tudományágban a „kanonikus” státuszba emelt konkrét szövegek ellenőrzési folyamata belsőleg kialakított, és megfelelő hatóságokra tevődik át.

Az olyan szövegekkel való foglalkozás, amelyek önmagukban is a tudományág tárgyát képezik, nagyon különbözik attól, ahogyan az ember a külső jelenségekkel foglalkozik. A jog és a teológia mint tisztán „szövegtudomány” kénytelen meghatározni azt a módot, ahogyan a tényszerű valóság fogalmához kapcsolódnak. Mathieu

(2014, 177) a térkép és a terület közötti különbségeken alapuló értelmezést kínál: a térkép nem az általa körvonalazott terület, ahogy a szavak sem azok a valós tárgyak, amelyeket leírnak. Az ilyen értelmezésből fakadó kérdés az, hogy létezik-e igaz törvény vagy igaz teológia. Ha egy jogszabálysöveget használunk illusztrációként, akkor az elkerülhetetlen dilemma az, hogy az igazi jog csak a jogalkotásban, a jogszabályokon alapuló bírói döntésekben, a tudósok által kínált dogmatikai elemzésben vagy „a fentiek mindegyikében” fordul-e elő. Végül Mathieu (2014, 235) észreveszi, hogy a jogász diskurzusban ugyanazon jogleírás megismétlése az igazság megteremtésében végződik.

Ha a jog és a teológia mint szövegtudomány saját belső valóságot, szubsztanciákat hoz létre a tényleges világból, amelyben léteznek, akkor elemzésük tárgya az általuk létrehozott valóság. Mathiász szemléltetését használva: ha a jogot az igazságosság térképének, a teológiát pedig az isteni térképnek kell tekinteni, akkor mindkét tudományág „a térkép térképe” (Samuel 2022, 24). A tisztán szöveges tudományágak kénytelenek a hermeneutikai vizsgálatokra összpontosítani, nem pedig az alkalmi vizsgálatokra, ami azt jelenti, hogy nem folyamodhatnak kísérletekhez vagy teszteléshez információforrásként. Ennélfogva mind a jog, mind a teológia hermeneutikai természete lehetővé teszi, hogy túlnyomórészt értelmezésekből és nem annyira magyarázatokból származó feltevéseket kínáljanak (Samuel 2022, 14).

A nyomdagép a 15. századi feltalálása óriási hatást gyakorolt az emberiség egészére. A nyomtatott anyagok tömeges elterjedése olyan információáramlást tett lehetővé, mint történelmünkben még soha. Mindazonáltal a joggal és a teológiával kapcsolatos „Gutenberg-hatás” nem korlátozódott csupán a „friss kinyilatkoztatások” terjesztésének vagy az „új törvények” kihirdetésének megnövelt lehetőségeire. A belsőleg meghatározott „szent iratok” kanonikus jellege mindkét tudományterületen megfelelő médiumot sürgetett a

megszilárdulásukhoz: a rögzített és végleges megfogalmazásokban való érvényesítést. Ezért a jog és a teológia abba a helyzetbe került, hogy koherensebb és „racionálisabb” értelmezéseket dolgozzon ki dogmáiról, szabályairól és előírásairól.

A 6. századi reformáció Szlovéniában jó példa arra, hogy a nyomtatott anyagok mindkét tudományág számára fontosak. Az evangélikus hit szlovén (szláv) országokban való meghonosításának kiemelkedő alakja Primož Trubar volt, egykori római katolikus pap, aki felkarolta a reformációt. Ma már nem csak mint jeles vallási vezetőként, hanem sokkal inkább a „szlovén irodalom atyjaként” tisztelik, hiszen nemcsak a szlovén irodalom első könyvének szerzője, hanem modern ábécéjének kidolgozója is. (Cooper 1985, 45).

Elhivatott prédikátorként számos protestáns könyvet írt és fordított szlovénra, munkásságának koronája pedig az Újszövetség szlovén nyelvű fordítása és kinyomtatása 1582-ben (Cooper 1985, 45). Trubar azonban megértette, hogy egy fiatal és még mindig törékeny protestáns egyház fejlődése Szlovéniában, amely szembeül a katolikus Habsburgok mélyen gyökerező idegenkedésével, világos, belső szabályozási keretet tesz szükségessé, amely nemcsak a házon belüli papi kapcsolatokat határozza meg, hanem az egyházi és az állami iskolák közösségi életét is. Ezt szem előtt tartva írta Trubar az 1565-ös Egyházi Rendet (Cerkovna ordninga), amely a Szlovén Evangélikus Egyház első és belső szabályokat tartalmazó könyve, valamint az első szlovén nyelvű jogi dokumentum is egyben.

KÖVETKEZTETÉS

A világ megértésére tett törekvések eredményeként életünk számos területén demisztifikáció tapasztalható, jelentős változások generálódtak mind a jogban, mind a teológiában, a két – talán a legrégebbi – társadalomtudományban.

Ez a tanulmány igyekezett bemutatni a jog és a teológia közötti történelmi kölcsönhatások néhány aspektusát, néhány közös

vonásukkal együtt, mint például az analóg axiológiai értékek követését, valamint túlnyomórészt a szöveges természetüket. A szükségtelen ismétlés vagy a meglehetősen magától értetődő jellemzők túlhangsúlyozásának elkerülése végett a végkövetkeztetés mind a jog, mind a teológia egy olyan közös aspektusát emeli ki, amely dogmatikailag, de még inkább működési vonatkozásukban igen fontosnak tűnnek. Az előre meghatározott narratívák kontemplatív (szemlélődő gondolkozás) érvényesítésén alapuló sajátos valóságok mögött a legnagyobb veszély az, hogy elveszítik kapcsolatukat „e világ valóságaival”, vagy akár eretnekként, vagy ellenségként határozzák meg őket. Ilyen kérdések lehetnek például: az abortusz, halálbüntetés, eutanázia, azonos neműek házassága, többnejűség vagy akár a burka viselete. Ez a tanulmány azzal érvel, hogy ezek a kérdések tisztán ideológiai jellegűek, és hogy az emberi társadalomnak kerülnie kell az alternatív koncepciók állami szervek általi végrehajtást, szem előtt tartva, hogy az ilyen gyakorlatok durva embertelenséghez vezethetnek.

Az emberi történelem során az állam által „jogos fizikai erő monopóliumának“ ideológiai alapú érvényesítésére tett felhívások soha nem hozták el a szabadságot, az emberi méltóság tiszteletben tartását vagy a diszkrimináció megszüntetését. A 20. századi tapasztalatok – mint például a nürnbergi törvények, a dél-afrikai apartheid, a Gandhi vezette ellenállás a brit gyarmati uralom ellen, vagy a rasszista szegregáció az Egyesült Államokban – mind rámutatnak arra, hogy ezek az események a „kereszténység jogi lépésének“ élő példái voltak.

Természetesen senki nem akadályozhatja meg az egyházi tanítást, vagy foszthatja meg a kereszténység eszméitől az embert. Azonban az egyházi tanok nem élvezhetik a világi államok általi jogi érvényesítésüket csak azért, mert keresztény értékeket képviselnek. Ha így volna, akkor a mai bíróságok nagyon hasonlítanának a középkori inkvizícióra, a salemi boszorkányperekre, a náci népbí-

róságra, vagy bármely más „népbíróságra“ a sztálini szovjet-oroszországban. Állítjuk, hogy ha a nők megfosztása az abortuszhoz való joguktól elfogadható, akkor csak egy lépés választ el attól, hogy korlátozzák a válási kérelmüket, az ingatlantulajdonhoz való jogukat, az általános választásokon való szavazási vagy az egyetemi diploma megszerzéséhez való jogukat. Soha nem szabad elfelejtenünk, hogy a nők jogi helyzetének javítására tett törekvések Európában az igazi kereszténység példái voltak, és bizonyos mértékig ma is azok maradtak.